

«Zer dute halako amorrua izateko euskarari?»

Lurdes Mercero

Kaleko Lurdes: 'Non-stop' askatasun egarria eta jakin-mina

Askatasuna maite du Lurdes Mercero. Ezkontzeko asmorik ez eta amak esan zion moja sartzeko. Mercero ordea, Elizarekin ere, lotura ahalik eta gutxien nahi zuen. Halaxe joan zen Ekuadorrera misiolari bost urtez. Etorritakoan irakaslea izan da 32 urtez Andoainen.

Testua: Reyes Ilintxeta

Argazkiak: Dani Blanco

Nolako izan zen zure haurtzaroa?

19 urtera arte Unanun bizi izan nintzen. Garai haiek ez ziren errazak. Sei senide ginen. Nekazaritzatik bizi ginen eta gabezia beti. Miseria ez, baina beti eskasian. Gure aita beti herriaren alde lanean ezagutu dut: alkatea ez bazen, auzoko ez dakit zer. Beti karguren bat zeukan.

Unanun garai hartan zerbait oso garrantzitsua gertatu zen. Berroetako apaiz gazte bat etorri zen, Don Felipe Santesteban Iriarte, seminariotik atera berria eta mugimendu handia ekarri zuen gure herrira bat-batean. Unanu, Dorrau eta Lizarragan argindarra ordu batzuetan baino ez genuen, errotatik lortzen genuena eta berak Iberduerorekin egin zituen gestioak argia ekartzeko, adibidez. Honetaz gain, lan handia egin zuen eskola berriak egiteko, ura etxee-

tara eramateko, karrikak ongi jartzeko... Gure herriari hauspoa eman zion era guztietan. Haurrontzat ere oso garrantzitsua izan zen bere etxean gauzez eskolak ematen zizkigulako.

Zer eskolak?

Don Eladio maisuak ematen ez zuena: oinarrizko gauzak, euskara, euskal kultura, dantza, musika... denetik. Musika teknika oso ongi ezagutzen zuen eta herrian ahots onak zeudenez, koru bat eratu zuen. Gregorianoa ere ikasi zuten. Ni txikia nintzen, baina beti joaten nintzen entzuteru. Gure ahizpa nagusia etxean beti kantuan ari zen etxeko lanak egin bitartean. Don Eladio nafarra zen, baina ez zekien euskaraz. Bertako neska batekin ezkondu zen eta han gelditu, baina erdalduna zen. Ez gintuen gaizki tratatzen. Haserretu bai, haserretzen

Lurdes Mercero Lizarraga

Unanu, 1946

Nafarroako Diputazioak, 1957 eta 1966 artean, diploma bana eta 50 eta 200 pezeta arteko diru sari bana eman zien euskaraz mintzo ziren 6.197 haurri. Horietako bat Unanuko Kaleko etxeko Lurdes da. 19 urterekin, Zaragozara joan zen batxilergoa eta irakasle-ikasketak egitera. Ondoren Ekuadorrera egin zuen bidaia fraide kaputxinoen laguntzaile gisa, bertako indigenekin lan egiteko. Itzulitakoan Andoaingo Aita Larramendi ikastolan irakasle lanean hasi eta han aritu da 32 urtez. Erretiroa hartutakoan unibertsitatera itzuli eta hamabi urteren ondoren han jarraitzen du, orain antropologia ikasten, euskaraz.

zen. Euskaraz hitz egiteagatik bereziki ez gintuen zigortzen, baina zaharra zen eta askotan sumindu eta kanpora bidaltzen gintuen edo katoia ikasten ari ginean, lokartzen zen eta makila lurrera erortzen zitzaion.

Apaizak esku hartu zuen.

Don Felipek berehala sumatu zuen ga-bezia eta bere gain hartu zuen haurrei eskolak emateko ardura. Horrek markatu zuen nire bizitza osoa. Oso ondo joan zen dena Don Feliperen aurkako salaketak iritsi arte. Inguruko alkate bat eta beste batzuk (inbidiagatik eta halako gauzengatik), hasi ziren esaten gauzez neska-mutilekin bere etxean biltzen zela auskalo zer egiteko. Eskutitzak hasi ziren iristen artzapezpikutik, eta guk denok harrিতta eta negarrez hartu genituen berri haiek, eta berak ere bai. Gure aitak esaten zion konponduko genuela eta bere seme-alabak joango zirela artzapezpikura esatera zer egiten zuten bere etxean eta lasai egoteko, baina handik denbora gutxira Malagako Ronda herrira bidali zuten zigortuta. Gero Venezuelara erbesteratu zuen bere burua eta han eman zituen bere azken urteak. Don Felipek herriaren pentsamoldea markatu zuen. Gure belaudikoek ikasi genuen gauzak beste modu batez ikusten.

Nola erabaki zenuen Ekuadorrera joatea?

Gazte-gaztetatik argi neukan ez nintzela ezkonduko eta ez nuela seme-alabarik izango. Ekuadorrera joan nahi nuen. Osaba kaputxino bat genuen, Lekarozko irakaslea, eta berak erakusten zigun nola neska gazte batzuk aritzen ziren han lanean kaputxinoekin. Haien filmiak ikusten nituen eta erabaki nuen hori zela nik egin nahi nuena. Amak zioen ezetz, hobe moja Santo Domingon zegoen Maixabel gure ahizpa zaharrena-ekin: "Fan bizu Maixabelekin". Eskerrak aita nire alde jarri zen, baina gaztegia nintzen eta etxean esan zidaten lehen-bizi ikasi behar nuela. 19 urterekin Zaragozara joan nintzen aurrena batxilergoa egitera eta gero irakasle ikasketak. Lehenengo aldia zen etxetik ateratzen nintzena. Beste neska batzuk joan ziren nirekin batera Nafarroatik, haien artean Maria Julia, Zudaireko maistra.

Egunez haurtzaindegi batean egiten genuen lan eta gauzez, zazpitan, ikastera joaten ginen. Gustura geunden, baina

gogoratzen dut ospelak ateratzen zitzaizkidala sudurrean eta belarrietan egiten zuen hotzagatik.

Zaila egin zitzaizun gaztelaniaz bizi behar izatea?

Bai. Ni ez nintzen oso ona matematika eta fisikan, adibidez, eta Madre Paz, moja katalan batek, "¡vascaza!" esaten zidan. Nola tratatzen ninduen! Maria Juliak, aldiz, ez. Bera konturatzen zen gaztelania ez menderatzeagatik arazoak nituela, baina ez ninduen mesprextatzen eta asko laguntzen zidan.

Etxera burumakur etortzen nintzeanean gogoratzen dut aitak esaten zidala: "Ez ezazu gaizki pasa eta zeure buruari ez gogor egin". Nik erronka nuen ikasketekin eta pasatzea lortu nuenean ikaragarria izan zen. Arnasa hartu nuen. Gainera, Maria Juliaren laguntzarekin oso beka ona lortu nuen han ikasten jarraitzeko. Gogorra izan zen, baina nik neuk aukeratu nuen.

Zergatik Zaragozara eta ez Iruñera?

Hori dena kaputxinoekin joateko bideratua zegoelako. Ama teresianekin egin nituen ikasketak eta gero tituluak homologatu zizkidaten.

Beraz, misiolari joan zinen, baina erlijio-soa izan gabe?

Bai. Gobernuz Kanpoko Erakunde baten kutsua zuen ekimen horrek. Inoiz ez dut moja izan nahi izan. Askatasuna maite dut. Konpromisoa bai, eta konpromiso horretan egin behar duzuna txukun egin, baina Elizarekin eta beste erakundeekin loturak, ahal den gutxiena.

Baina sinesten duzu?

Bai, sinesten dut, baina Eliza, erakunde bezala, ez zait gustatzen.

Zer moduzkoa izan zen Ekuadorreko garaia?

Bost urte paseak egon nintzen. Hara iritsi eta aurrena ikusi nuena izan zen zer nolako matxismoa zegoen. Kaputxinoak, gizon multzoa, dena zekiten eta agintzen zuten. Baina errealitatea kontrakoa zen. Guk, neska gazteok, prestakuntza berezia genuen maistrak eta erizainak ginelako, eta gainera gure sentsibilitateari esker, indigenak guregana inguratzen ziren oso erraz. Bizipen oso gogorak ere izan genituen. Erditze batzuetan aritu nintzen lagun-

» "Emakume hori [Ana Beltrán, Nafarroako PPko lehendakaria] ez dago ondo, edo fundamentalista da, edo haluzinogenoren bat hartzen du. Ez dute zentzurik esaten dituen astakeriek! Gure bizitza osoan jasan behar izan dugu kanpoko hizkuntza baten inposaketa"

» "Gazte-gaztetatik argi neukan ez nintzela ezkonduko eta ez nuela seme-alabarik izango"

tzen, adibidez. Behin erditzekotan zegoen emakume gazte batengana iritsi eta han zegoen neska garrasika, etzaleku txar batean botata. Oiloak eta txakurrak inguruan zituen, erortzen zen odola jaten. Ez dakit haurtxoari ere ez ote zioten koxka egin! Lagundu genion ahal izan genuen guztia. Dena txukun-txukun jarri eta joan ginen. Pentsatzen genuen hil egingo zirela biak baina hara non, handik denbora batera, ikusi genuen neska bere haur txikitxoarekin. Hura poza!

Zer ikasi zenuen han?

Beste kultura bat dela. Pertsona xumeak eta izugarri eskuzabalak. Haiek ez dute ematen soberan dutena, guk egiten dugun bezala. Gu iristen ginean oilo bat bazuten edo kui bat bazuten hiltzen zuten guk jateko. Guk ez genuen jokamolde hori ulertzen eta lotsatu egiten ginen. Bestalde, kaputxinoek esaten zituzten oso diskretuak

izan behar genuela eta ez genitue-
la mindu behar. Ez bagenuen jan nahi
haiek ematen zigutena, ezin genuen
ezetz esan edo mespretxurik erakutsi.
Modu diskretuan ahotik atera jana eta
inguruan zebiltzan katu eta txakurrei
eman, baina besteak ohartu gabe. Hori
zen lehenbiziko araua.

Askapenaren Teologia abian zegoen
garai hartan eta guk parte hartzen ge-
nuen Leonardo Boff eta beste teologo-
en mugimenduan. Herriaren nortasunaren
alde egiten genuen eta oso gogorra zen
ikustea, adibidez, nola iparramerika-
rrek eramaten zuten haien petrolioa.
Oso gaizki pasa zuten. Kitxuen hizkun-
tza ere ikasi nuen. Ez naiz moldatzen
ongi hitz egiteko baina nahikoa uler-
tzen dut.

Hemen ekuadortarren oso komu-
nitate potenteak izan dira, Nafarroan
lehenbizi eta Tolosan eta Lasarten gero.
Ekuadorreko jendea ikusten dudanean
haiekin mintzatzen naiz.

Zergatik itzuli zinen?

Bost urte eta gero itzuli nintzen, han
egoteko gure konpromisoa denbora tar-
te horretarako zelako. Egia esan kostea
egin zitzaidan hango bizimodua ahaz-
tea. Beti aritzen nintzen dena konpara-
tzen.

1975ean iritsi ginen, Franco hiltzorian
zegoela. Iruñean aritu nintzen hasieran
lan bila. San Fermin ikastola hasi be-
rria zen. Martín Martínez de Morente,
Maria Julia nire lagunaren anaia, Verbo
Divino kongregazioko burua zen hemen.
Oso pertsona zuzena, zorrotza eta eus-
kaltzalea eta kongregazioko apaiztegia
zena San Fermin ikastolako sortzaileei
saldu zien 80 milioi pezetatan. Eraikina
balio zuena baino hiru aldiz merkeago
saltzeagatik Zamorara bidali zuten.

Ez nintzen sartu San Fermin ikastolan
euskaraz alfabetatu gabe nengoelako.
Donostian hasi nintzen lanean, familia
dirudun batzuen adimen urriko haur
batzuei klase partikularrak ematen. Or-

duan hasi nuen nire alfabetatze proze-
sua. Ondoren, Andoainen, hasi nintzen
lanean, Aita Larramendi ikastolan.

Epemuga jarri ziguten EGA azterketa
lortzeko, oraindik ez genuenoi. Ez dakit
zenbat aldiz aurkeztu nintzen azterke-
tara! Konplexu handia nuen eta katea-
tu egiten nintzen. Azkenean urte batez
aurkeztu eta azterketa egunean Aita Vi-
llasante egokitu zitzaidan. Ez dut inoiz
ahaztuko bere jarrera. Berehala ohartu
zen zer gaizki pasatzen ari nintzen eta
esan zidan: “Lasai. Zuk idatz ezazu hitz
egiten duzun bezala. Zuk oso ondo hitz
egiten duzu, gainera. Saiatu zaitetz”. Hori
bera egin eta gainditu nuen. Ikastolako
irakasle guztiok titulua eskuratu genuen
eta horri esker ikastolak diru-laguntzak
jaso ahal izan zituen. Duela 42 urte hasi
nintzen han lanean eta duela hamabi ju-
bilatu nintzen.

Ikasten jarraitzen duzu. Zertan ari zara?
Erretiroa hartu eta berehala hasi nin-

tzen EHUn. Hasieran Esperientzia Gelan lau urte izan nintzen Giza Zientziak ikasten. Hura ma it u t a k o a n ikasten jarraitu nahi nuen, baina euskaraz, eta aukera eman zidaten beste ikasketa batzuetan matrrikulatzeke. Filoso-fiaren Historiako ikasgaiak egin ditut sei urtez eta orain Antropologia ari naiz egiten, ez karrera osoa, baizik eta ikasgai solte batzuk. Nire helburua euskaraz ikastea da eta oso gustura nago Iñaki Zabaleta Gorrotxategi, Josu Larrinaga, Mariluz Esteban eta Luis-mi Huarte bezalako irakasleekin. Zoragarriak dira denak. Buru-belarri ari naiz ikasten. Ondo sentiarazten nau eta gai naizen bitartean ez dut utziko.

Euskal komunikabideen jarraitzaile utsua ere bazarela esan digite...

Oso beharrezkoak dira euskal komunikabideak. Zeruko ARGIA etxean ikusi izan dut noizbait, aitak Iruñean eresia seguruenara. Gero neu egin nintzen harpidedun. Ez naiz dena irakurtzera iristen, baina asko gustatzen zait. Hau mantendu behar dugu bai ala bai.

Zer gogoratzen duzu euskaraz hitz egiteagatik txikitik Nafarroako Diputazioaren izenean eman zizuten diplomaz?

10 urte nituen. Ez naiz gogoratzen gehiegi, baina bai han zeudela eskolako maisua, Don Felipe apaiza eta bi gizon ezezagun dotore. Galderak egin zizkidaten euskaraz. Eskolako guztiak geunden han. Nik ez dut gehiegi gogoratzen, bai-

10 urterekin eman zioten saria, euskaraz ondo egiteagatik. Amak gorde zion diploma maitasun bereziz du jasota orain.

na imajinatzen dut barra-barra arituko nintzela hizketan, orain bezala.

Diploma beti gordea izan dut nire beste tituluekin batera, baina hau, altxor oso kutun gisa. Lehenasuna eman diot beti. Sentimentalki eta gure herriaren eta familiaren historian garrantzi handia du diplomak niretzat. Amak gordea zuen. Berari esker daukat nik orain hemen. Nik uste dut sari hori Unanun hasitako ongizate bide berria-

rekin lotuta zegoela. Unanun aurrerapen handiak egin ziren eta alde handia sortu zen bailaran, alde batetik Unanu eta Dorrau eta bestetik Lizarraga. Sakana osoan Unanu herri berezia izan zen garai horretan.

Orain, aldiz, ematen du saria baino gehiago zigorra eman behar dietela Nafarroan euskaraz dakitenei...

Gustatuko litzaidake Ana Beltrán [Nafarroako PPko lehendakaria] aurrean izatea, orain biok gauden bezala, eta esango nioke: "Lasaitu zaitetz emakumea. Ez dizu lotsarik ematen esaten duzunak?". Emakume hori ez dago ondo, edo fundamentalista da, edo haluzinogenoren bat hartzen du. Ez dute zentzurik esaten dituen astakeriek! Gure bitzita osoan jasan behar izan dugu

kanpoko hizkuntza baten inposaketa. Odolez eta gerraz inposatu digute. Gure hizkuntza ez da gaztelania, baina oso ongi dago jakitea, ingelesa eta beste hizkuntzak bezala.

Emakume hori ez da ohartzen non dagoen, edo badaki eta probokatzeko egiten du. Baina ez probokatu horrenbeste herria! Zer nahi duzu, beste garai batzuetara itzuli? Zuek nonbait ondo bizi zineten, baina guk ez genuen batere ondo pasa. Kostako zaigu gure minak sendatzea. Esparza [José Javier Esparza, UPNko presidentea] gazteagoa da, baina ikusten zaio ez dagoela ondo, lo gutxi egiten duela. Zer dute halako amorrua izateko euskarari? ■